

Hoe weerbaar is de Nederlander?

Rapport Ipsos I&O

In opdracht van Trouw

Colofon

Uitgave

Ipsos I&O
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2025/98

Datum

juni 2025

Opdrachtgever

Trouw

Auteurs

Asher van der Schelde
Peter Kanne

Copyright

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1 Zorgen en nieuws volgen	9
1.1 Gebrek aan woningen is zorg nummer 1, oorlog komt later	9
1.2 Zorgen vergeleken met eind 2023	10
1.3 Kleine groep gaat nieuws actief uit de weg	11
2 Oorlog en vrede	14
2.1 Zorgen over oorlog hebben verschillende uitwerkingen	14
2.2 Jongvolwassenen bang, ouderen boos	14
2.3 Eén op zes: aandacht voor oorlogsdreiging is overdreven	15
2.4 Geen sterke neiging tot actie	15
2.5 Dienstbereidheid blijft stabiel	16
3 Rechtsstaat en democratie	17
3.1 Vrees voor “Amerikaanse toestanden”	17
3.2 Helpt bang voor afbrokkelen democratie	18
3.3 Angst leidt meestal niet tot actie	19
4 Vaardigheden en voorbereiding	21
4.1 Buiten bewoonde omgeving heeft moderne mens het lastig	21
4.2 Zonder stroom wordt huis verwarmen en voedsel koelen moeilijk	22
4.3 Ruim twee derde bereidt zich niet voor op noodsituatie	25
4.4 Ruim kwart heeft noodpakket	26
4.5 Huishoudens hebben meestal onvoldoende water	27
4.6 Helpt zou beroep doen op burens in noodsituatie	29

Samenvatting

Trouw besteedt deze periode veel aandacht aan *weerbaarheid* in de samenleving. In het licht van de geopolitieke spanningen en onzekerheid schrijft de krant bijvoorbeeld over noodpakketten en overleven zonder elektra.¹

De komende tijd wil Trouw de verdieping opzoeken rond dit thema. Onderdeel daarvan is het laten uitvoeren van representatief onderzoek onder de Nederlandse bevolking. Ipsos I&O voerde dit onderzoek uit. De doelstelling van het onderzoek luidde als volgt: *Het verkrijgen van een representatief beeld van de weerbaarheid van Nederlanders (18+) onder druk van de geopolitieke dreiging.*

Waar maken we ons zorgen om?

Geopolitieke dreigingen zijn niet de voornaamste zorgenbron van Nederlanders. Een gebrek aan woningen (82%), polarisatie (78%) en digitale onveiligheid (73%). De oorlog in Oekraïne (72%) en de staat van de democratie (68%) volgen daarna.

Over een hybride oorlog in Nederland maakt een meerderheid (65%) zich zorgen, maar dit geldt niet voor een conventionele oorlog (45%). Dit scoort, samen met natuurrampen en eigen kosten levensonderhoud, het laagst.

Figuur 1: In hoeverre maakt u zich zorgen om de onderstaande zaken en ontwikkelingen in de samenleving? % dat zich veel of enige zorgen maakt.

Basis: gehele steekproef (n=1.488).

Over de oorlog in Gaza maken ook relatief weinig mensen zich zorgen.

In oktober 2023 – in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen – legden we deze vraag ook voor. Onderwerpen die toen in de top drie stonden (woningen, polarisatie en digitale onveiligheid) staan daar nu ook. Enkele onderwerpen die toen zorgen veroorzaakten bij driekwart van de Nederlanders, doen dat nu minder: migranten die naar Nederland komen²,

¹ *Hoe zorg je dat iedereen een noodpakket heeft? 'Zonder stroom zitten, daar is de pandemie niks bij' | Trouw*

² Voor "Het aantal migranten dat naar Nederland komt" moet vermeld worden dat dit in 2023 is voorgelegd als "Migrant die naar Nederland komt". Het zou kunnen dat toevoeging van het woord 'aantal' invloed heeft op de lagere score in 2025, bijvoorbeeld doordat mensen zich meer zorgen maken om het type migrant dan om het aantal.

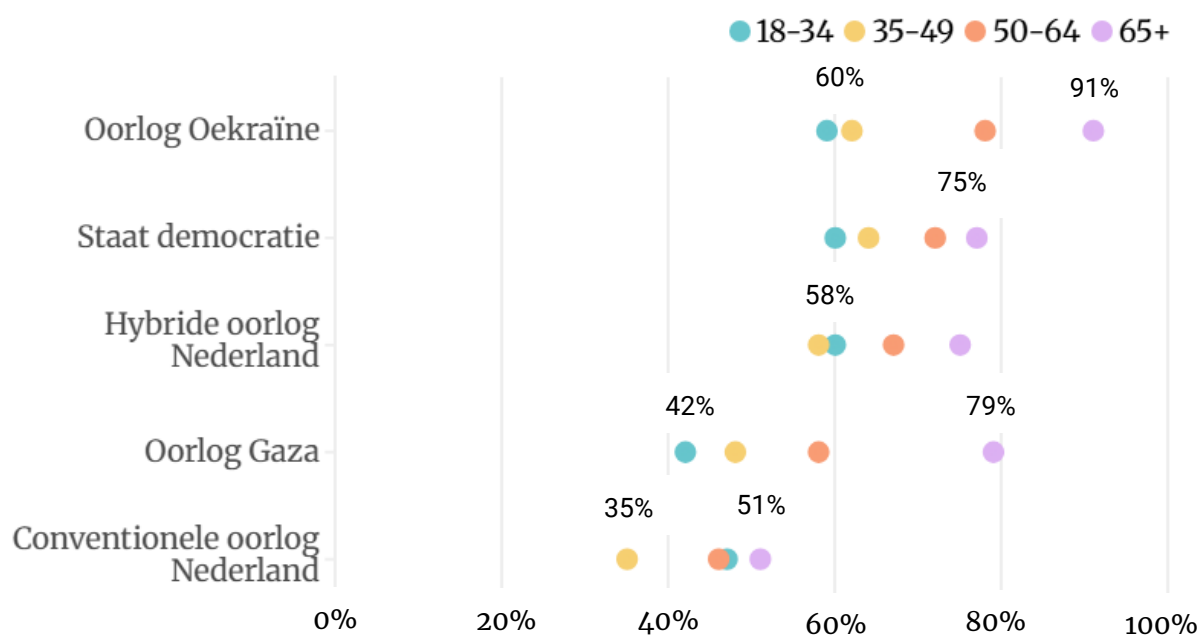
fysieke onveiligheid, inkomensongelijkheid en de eigen kosten van levensonderhoud. Ook klimaatverandering wordt nu minder vaak genoemd.

Ouderen bezorgder over oorlogen dan jongvolwassenen

Als we onze blik richten op de thema's waar we ons in dit onderzoek op richten (oorlogsdreiging en de staat van de democratie) zien we dat ouderen duidelijk bezorgder zijn over deze thema's dan jong volwassenen. Negen op tien (91%) 65-plussers maken zich zorgen om de oorlog in Oekraïne, terwijl dit voor slechts 59 procent van de jongvolwassenen geldt. Ook bij andere kwesties zien we een soortgelijk beeld: hoe ouder, hoe bezorgder.

Figuur 2: In hoeverre maakt u zich zorgen om de onderstaande zaken en ontwikkelingen in de samenleving? % dat zich veel of enige zorgen maakt (naar leeftijd)

Basis: gehele steekproef (n=1.488).

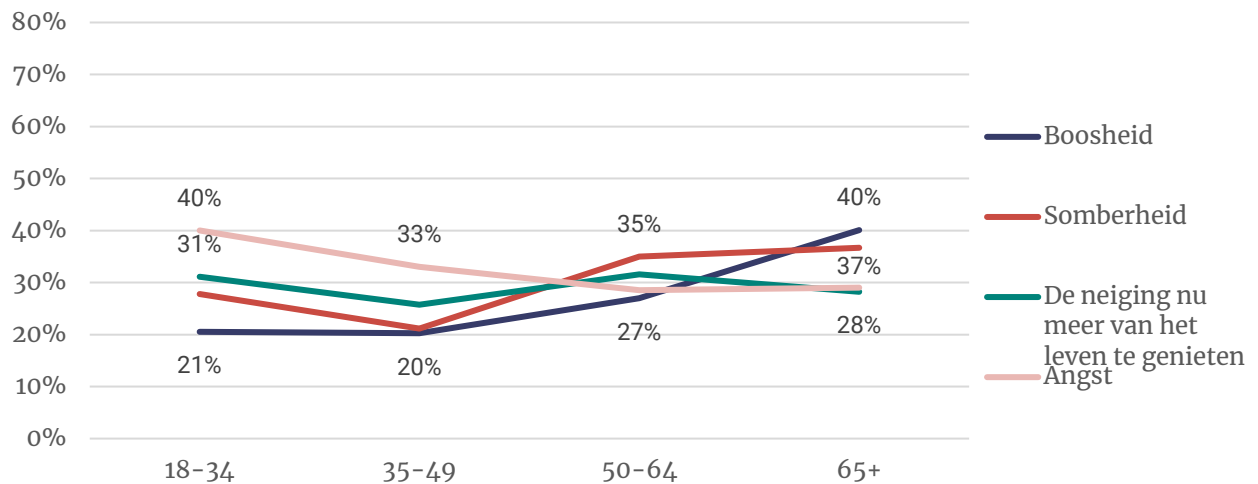
Oorlogsdreiging maakt jongeren angstig en ouderen boos

Nederlanders die zich zorgen maken over een conventionele oorlog in Nederland (45% van het totaal) hebben hier uiteenlopende emoties bij. Circa drie op tien geven aan angstig (33%), somber (31%) of boos te zijn (28%). Aan de andere kant zegt een even grote groep (30%) juist meer van het leven te genieten.

Opvallend is dat jongvolwassenen dikwijls aangeven angstig te worden (40%), terwijl 65-plussers juist boosheid voelen (40%).

We zien hiervan ook een indicatie bij het al dan niet tot zich nemen van nieuws. Van alle Nederlanders onderschrijft 30 procent de stelling "Ik ga het nieuws nu meer uit de weg dan vroeger". Jongeren (tot 35 jaar: 37%) en mensen van 35-49 jaar (38%) doen dit duidelijk meer dan ouderen (65+: 18%).

Figuur 3: U maakt zich er dus zorgen om dat er in Nederland een conventionele oorlog komt. Hoe uit zich dat? Welke van onderstaande emoties voelt u door deze dreiging meer dan anders? (naar leeftijd)
Basis: maakt zich zorgen over oorlog in Nederland (n=689).

Zijn we voorbereid op noodsituaties?

De overheid adviseert ieder huishouden om een zogeheten noodpakket in huis te hebben. Middels dit pakket zouden Nederlanders zichzelf 72 uur in leven moeten kunnen houden in noodsituaties (bijvoorbeeld bij uitvallende stroom).

In februari had 24 procent van de Nederlanders een noodpakket in huis. Inmiddels is dat 28 procent (geen significante stijging). Ook op dit vlak zien we forse verschillen tussen leeftijdsgroepen. Een op vijf (20%) jongvolwassenen (18-34 jaar) heeft thuis een noodpakket. Onder 65-plussers ligt dit aandeel fors hoger (36%).

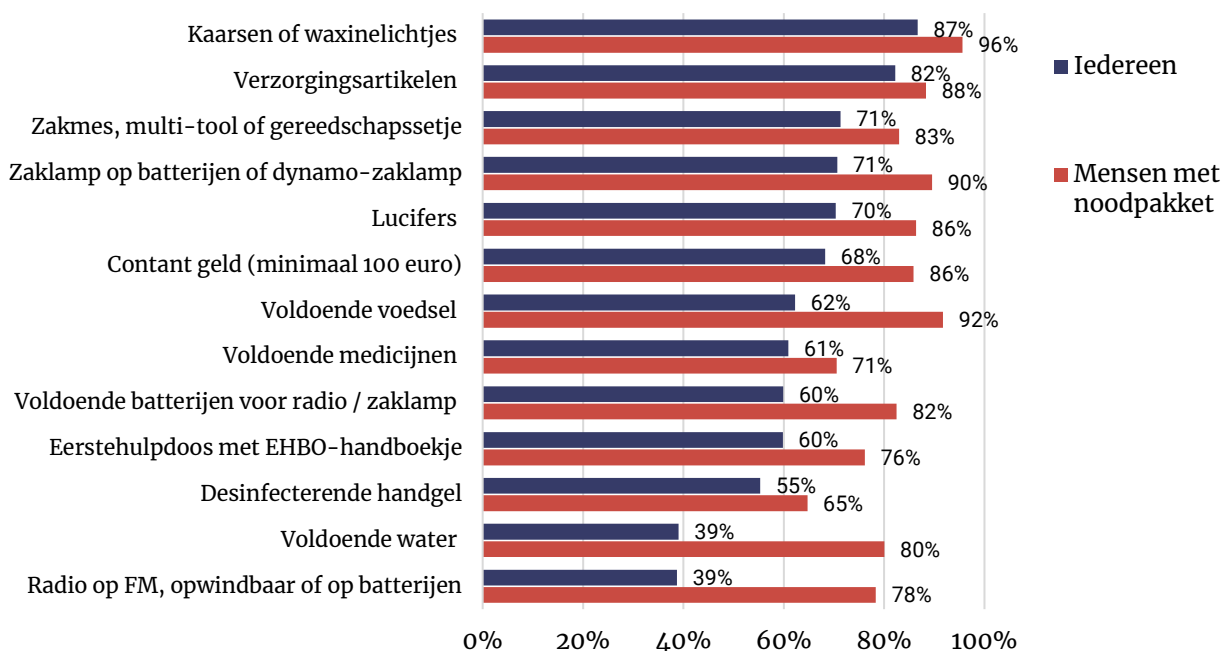
Doorgaans onvoldoende water in huishouden

Onderstaande figuur toont de zaken die huishoudens volgens de overheid in huis zouden moeten hebben bij noodgevallen. De meeste huishoudens, ook de huishoudens zonder noodpakket, hebben het grootste deel van de lijst in huis. Dat geldt echter niet voor voldoende water (3 liter per dag per persoon) en een radio (op FM, opwindbaar of op batterijen). Vier op tien (39%) hebben dit in huis.

Mensen die zeggen over een noodpakket te beschikken hebben veel daadwerkelijk in huis, maar zeker niet alles. Een waarschuwingsfluitje ontbreekt bij de meeste Nederlanders met een noodpakket bijvoorbeeld (32% heeft dit wel in huis, twee derde dus niet). Ook batterijen, isolatiedekens, een radio die zonder netstroom werkt, een plattegrond of waterfilter ontbreken relatief vaak.

Figuur 4: Een noodpakket kan bestaan uit meerdere zaken. Welk van onderstaande heeft u in huis?

Basis: gehele steekproef (n=1.488).

Meesten kunnen huis niet verwarmen zonder stroom

Als we in Nederland lange tijd zonder stroom, gas en internet zouden zitten, denken de meeste mensen dat ze een aantal zaken nog wel kunnen. Schoonmaken (95% denkt dat dit lukt), boodschappen doen (90%), contant betalen (86%) en het huis verlichten (85%) moet allemaal lukken volgens de ruime meerderheid. Koken (68%) en het nieuws volgen (66%) wordt voor een deel ingewikkelder, maar ook hier denken de meesten dat het zal lukken.

Dat geldt niet voor voedsel koel houden en huis verwarmen: vier op tien (42%) denken dat zij (of iemand in hun huishouden) hier tot in staat zouden zijn.

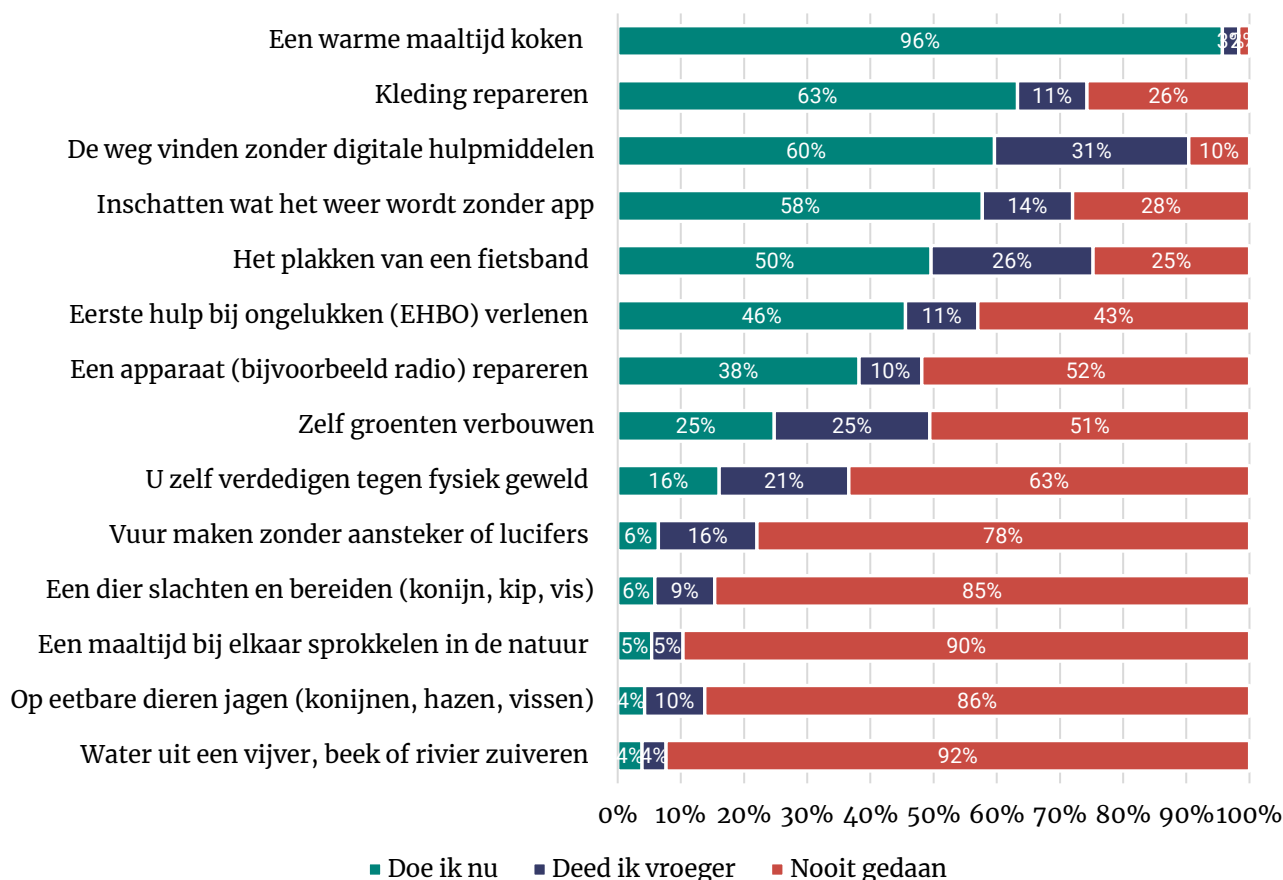
Weinig redzaamheid buitenshuis

Wat zich binnen of bij huis afspeelt in een niet-crisis situatie kunnen de meeste mensen nog wel. Denk aan een maaltijd koken, de weg vinden, een fietsband plakken, kleding repareren, EHBO verlenen.

Zodra mensen in de natuur voor zichzelf moeten zorgen – zonder digitale middelen – wordt het lastiger. Een maaltijd bij elkaar zoeken, op een dier jagen en het slachten, water zuiveren of vuur maken kan bijna niemand. Zichzelf verdedigen tegen geweld is ook weinigen gegeven.

Bij het repareren van kleding is er sprake van een generatiekloof. Een derde (36%) van de jongvolwassenen (18-34) zegt dit nooit te hebben gedaan tegenover 16 procent van de ouderen (65+). Verder zijn generatieverschillen zeer beperkt.

Figuur 5:: Kunt u voor elke activiteit zeggen of u dit wel eens gedaan heeft of tegenwoordig nog doet? Basis: gehele steekproef (n=1.488).

Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van 2 tot en met 8 mei 2025. In totaal werkten 1.488 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is volledig getrokken in het I&O Research Panel. Ipsos I&O voerde dit onderzoek uit in opdracht van Trouw.

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2023. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

1 Zorgen en nieuws volgen

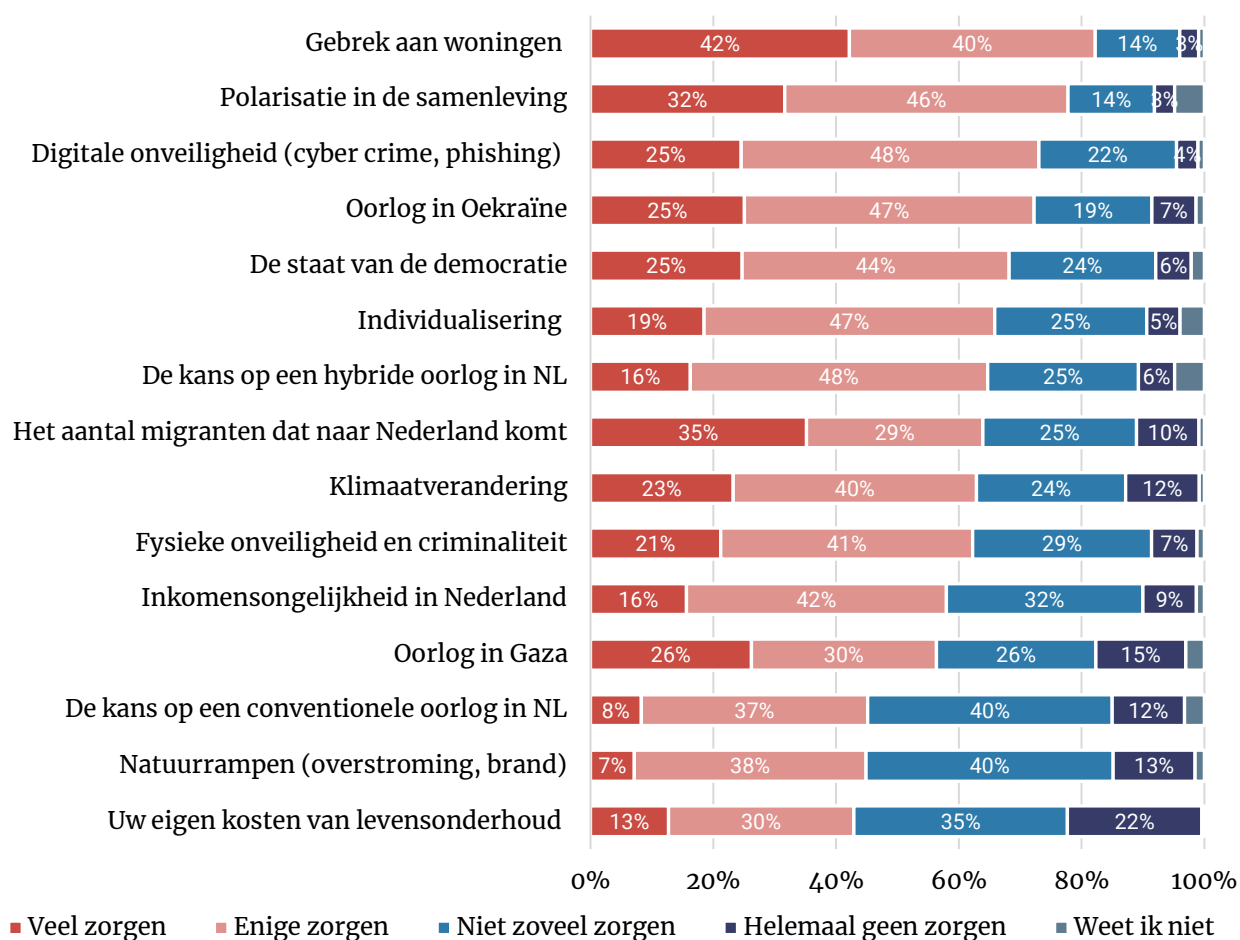
1.1 Gebrek aan woningen is zorg nummer 1, oorlog komt later

Aan het begin van de vragenlijst vroegen we voor 15 probleemgebieden in welke mate men zich er zorgen om maakt. De belangrijkste zorg voor Nederlanders is het gebrek aan woningen. Vier op de tien (42%) maken zich hier veel zorgen om. Voor nog eens vier op de tien (40%) is dit bron van enige zorg. Ook het polarisatie en digitale onveiligheid zijn voorname bronnen van zorg.

Oorlogen die nu spelen in de wereld baren mensen ook zorgen. Het percentage dat zich veel zorgen maakt over de oorlog in Gaza (26%) en Oekraïne (25%) is ongeveer gelijk. Wel is het zo dat er beduidend meer mensen zijn die zich enige zorgen maken over Oekraïne (47%) dan over Gaza (30%). Het Gaza-conflict leidt voor 41 procent tot niet zoveel of helemaal geen zorgen. De kans dat er in Nederland een hybride (16% maakt zich veel zorgen) of conventionele (8% veel zorgen) oorlog komt scoort relatief laag.

Ook over natuurrampen (7% veel zorgen) maakt men zich relatief weinig zorgen. Datzelfde geldt voor de kosten van levensonderhoud. Hier maakt 13 procent zich veel zorgen om. Voor drie op tien (30%) is dit punt van enige zorg.

Figuur 1.1: In hoeverre maakt u zich zorgen om de onderstaande zaken en ontwikkelingen in de samenleving? Basis: gehele steekproef (n=1.488).

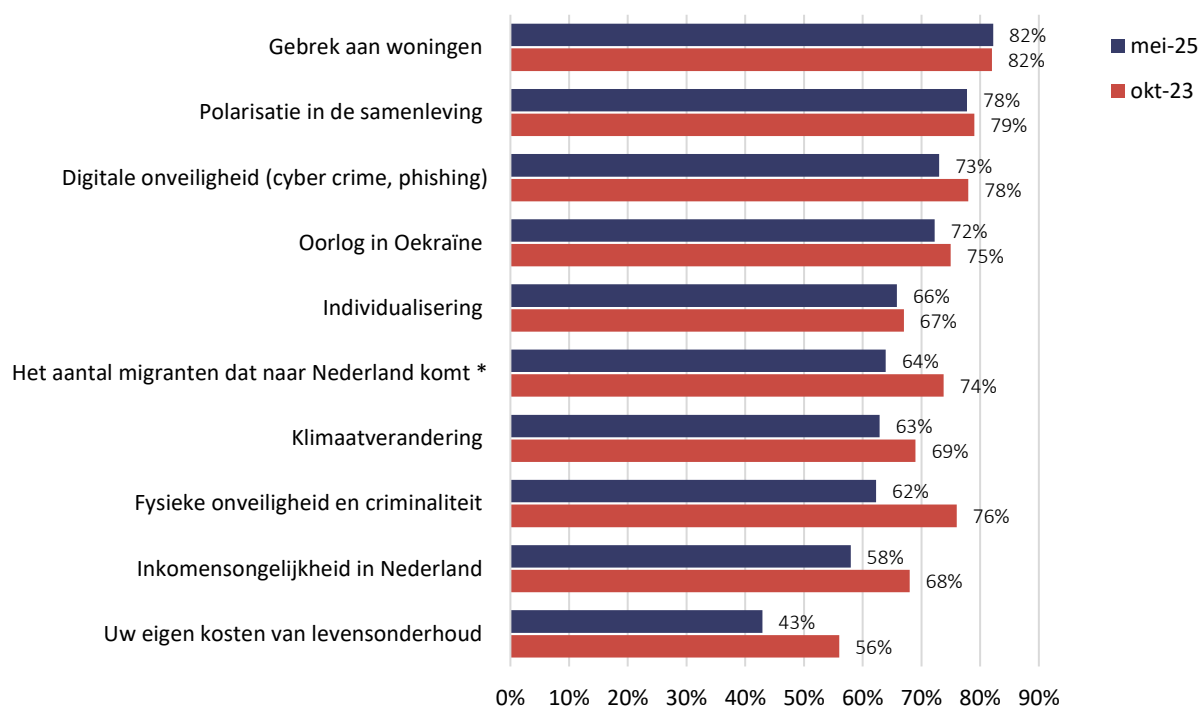

1.2 Zorgen vergeleken met eind 2023

In oktober 2023 – in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen – legden we deze vraag ook voor, toen in opdracht van de Volkskrant, met iets andere onderwerpen (en met iets minder onderwerpen). De onderwerpen die we in beide onderzoeken voorlegden zijn in figuur 1.2 naast elkaar gezet. Enkele onderwerpen die toen zorgen veroorzaakten bij driekwart van de Nederlanders, scoren nu beduidend lager: migranten die naar Nederland komen³, fysieke onveiligheid, inkomensongelijkheid en de eigen kosten van levensonderhoud. Ook klimaatverandering wordt nu minder vaak genoemd.

Voor “Het aantal migranten dat naar Nederland komt” moet vermeld worden dat dit in 2023 is voorgelegd als “Migranten die naar Nederland komen”. Het zou kunnen dat toevoeging van het woord ‘aantal’ invloed heeft op de lagere score in 2025, bijvoorbeeld doordat mensen zich meer zorgen maken om het type migrant dan om het aantal.

Figuur 1.2: In hoeverre maakt u zich zorgen om de onderstaande zaken en ontwikkelingen in de samenleving? Uitkomsten mei 2025 vergeleken met oktober 2023

* In 2023 voorgelegd als “Migranten die naar Nederland komen”. Het zou kunnen zijn dat toevoeging van het woord ‘aantal’ invloed heeft op de lagere score in 2025

³ Voor “Het aantal migranten dat naar Nederland komt” moet vermeld worden dat dit in 2023 is voorgelegd als “Migranten die naar Nederland komen”. Het zou kunnen dat toevoeging van het woord ‘aantal’ invloed heeft op de lagere score in 2025, bijvoorbeeld doordat mensen zich meer zorgen maken om het type migrant dan om het aantal.

Ouderen meest bezorgd

Opvallend is dat ouderen grosso modo bezorgder zijn dan andere generaties. Vooral als het gaat om de oorlogen in Gaza en Oekraïne maken 65-plussers zich veel meer zorgen dan jongere leeftijdsgroepen. Jongvolwassenen (18-34) scoren hoger op de eigen kosten van levensonderhoud.

Tabel 1.1: % dat zich “veel zorgen” maakt over thema’s (naar leeftijdsgroep)

Basis: gehele steekproef (n=1.488).

	Totaal	18-34	35-49	50-64	65+
Gebrek aan woningen	82%	83%	74%	84%	87%
Polarisatie in de samenleving	78%	70%	75%	81%	85%
Digitale onveiligheid (cyber crime, phishing)	73%	61%	64%	78%	90%
Oorlog in Oekraïne	72%	59%	62%	78%	91%
De staat van de democratie	68%	60%	64%	72%	77%
Individualisering	66%	55%	64%	71%	75%
De kans dat er in Nederland een hybride oorlog komt	65%	60%	58%	67%	75%
Het aantal migranten dat naar Nederland komt	64%	60%	61%	68%	68%
Klimaatverandering	63%	60%	60%	62%	70%
Fysieke onveiligheid en criminaliteit	62%	52%	53%	68%	77%
Inkomensongelijkheid in Nederland	58%	56%	56%	57%	64%
Oorlog in Gaza	56%	42%	48%	58%	79%
De kans dat er in Nederland een conventionele oorlog komt	45%	47%	35%	46%	51%
Natuurrampen (overstroming, brand)	45%	36%	42%	47%	56%
Uw eigen kosten van levensonderhoud	43%	57%	49%	36%	29%
Gemiddelde	63%	57%	58%	65%	72%

1.3 Kleine groep gaat nieuws actief uit de weg

De meeste Nederlanders zeggen goed op de hoogte te blijven van het nieuws (11% zoveel mogelijk, 62% volgt het in grote lijnen) dat hen zorgen baart. Een kleine groep van zeven procent gaat dit actief uit de weg. Een vijfde (19%) krijgt wat mee, maar is naar eigen zeggen niet goed op de hoogte.

Figuur 1.3 Als u denkt aan alles wat er in de wereld gebeurt en waar u zich (misschien) zorgen om maakt. In hoeverre volgt u het nieuws daarover of gaat u dat nieuws juist uit de weg? Basis: gehele steekproef (n=1.488).

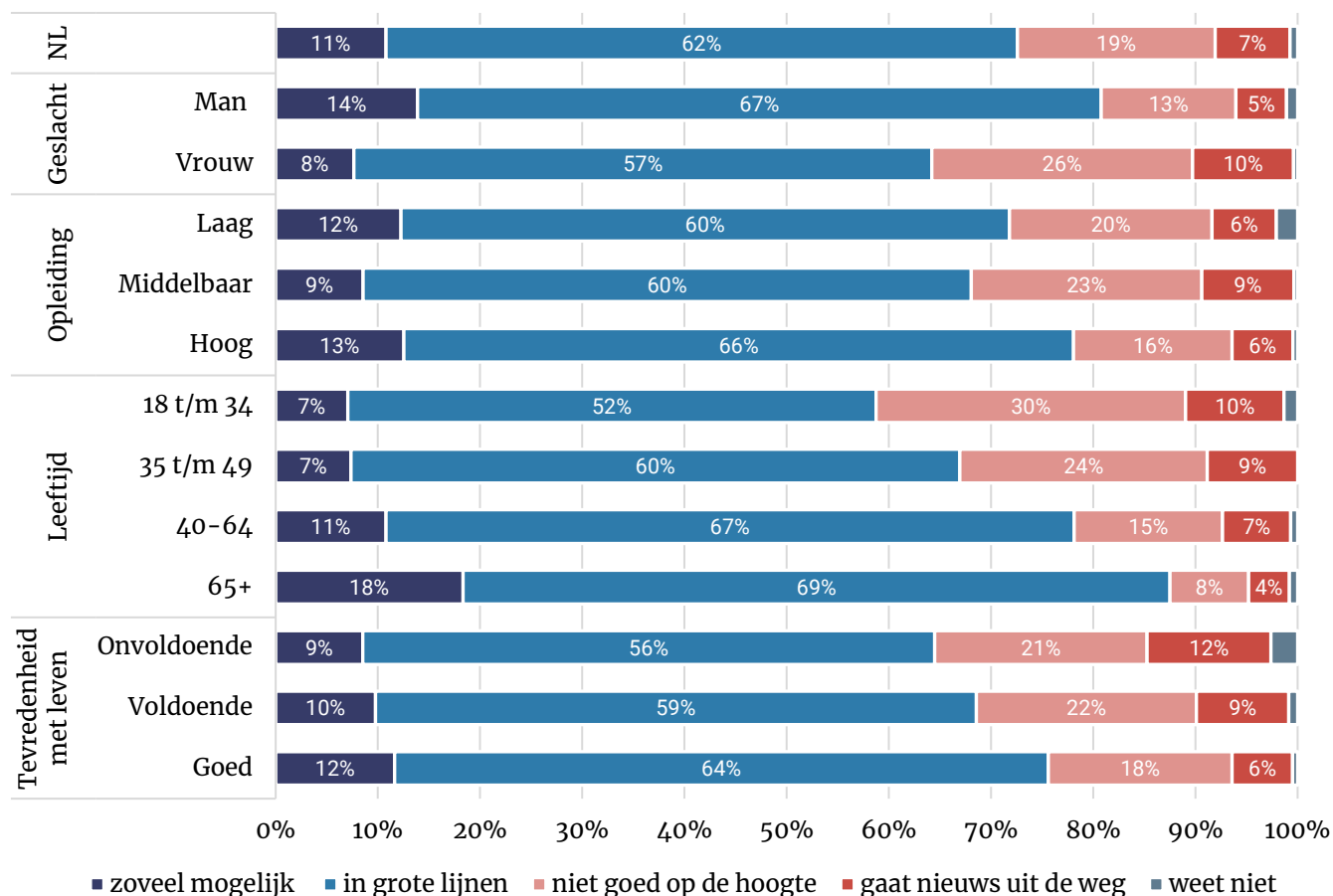

1.3.1 Vrouwen en jongeren gaan nieuws (iets) vaker uit de weg

Het ontwijken van nieuws komt vaker voor onder vrouwen en jongvolwassenen. Ook is het zo dat Nederlanders die hun leven met een onvoldoende beoordelen vaker nieuws uit de weg gaan dan gelukkige Nederlanders.

Figuur 1.4: Als u denkt aan alles wat er in de wereld gebeurt en waar u zich (misschien) zorgen om maakt. In hoeverre volgt u het nieuws daarover of gaat u dat nieuws juist uit de weg?

Basis: gehele steekproef (n=1.488).

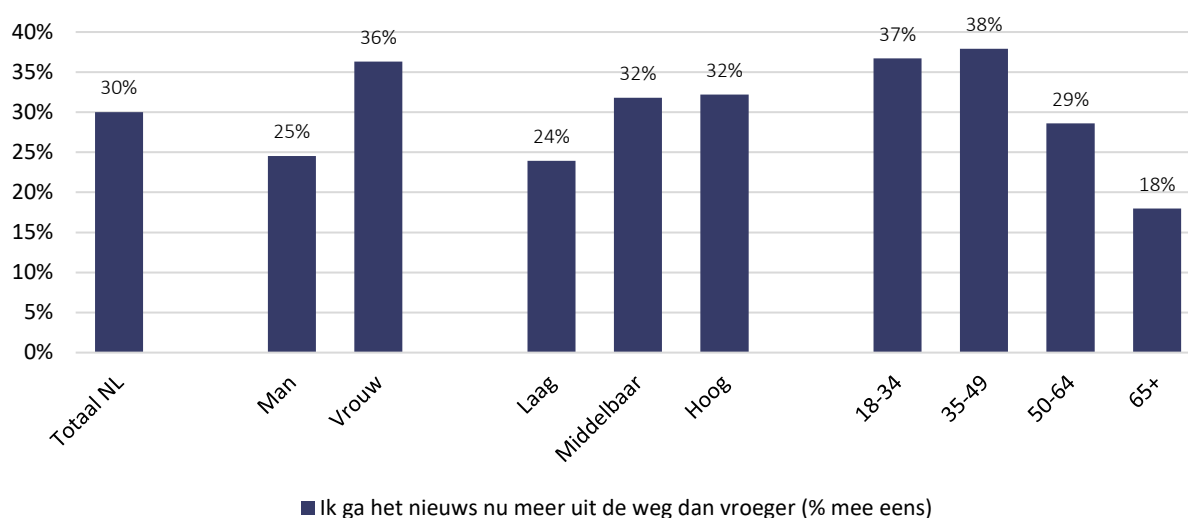

1.3.2 Drie op tien zeggen nieuws nu meer dan vroeger uit de weg te gaan

Aangezien we weten dat ‘nieuws uit de weg gaan’ (nieuws mijden) voor maar weinig mensen iets absoluuts is (slechts 3 procent zei eind 2023 helemaal geen nieuws te volgen en er ook niks van mee te krijgen⁴), maar het wel zo kan zijn dat mensen nieuws meer gedoseerd tot zich nemen dan eerder, vroegen we respondenten in dit onderzoek of zij het nieuws nu vaker uit de weg gaan dan vroeger. Dertig procent is het eens met de stelling “Ik ga het nieuws nu meer uit de weg dan vroeger”. Een groter deel (44%) is het ermee oneens, 23 procent is het eens noch oneens.

Jongeren (tot 35 jaar: 37%) en mensen van 35-49 jaar (38%) doen dit duidelijk meer dan ouderen (65+: 18%). Ook gaan vrouwen het nieuws vaker uit de weg (36%) dan mannen (25%). Naar opleiding zijn de verschillen kleiner, maar lager opgeleiden scoren iets lager dan gemiddeld.

Figuur 1.5: “Ik ga het nieuws nu meer uit de weg dan vroeger”. In hoeverre bent u het eens of oneens met deze stelling? Aandeel “mee eens”. Basis: gehele steekproef (n=1.488)

⁴ Bron: MOM Monitor Ontwikkeling Mediagebruik najaar 2023. [Monitor+Ontwikkeling+Mediagebruik+Najaar+2023.PDF](#)

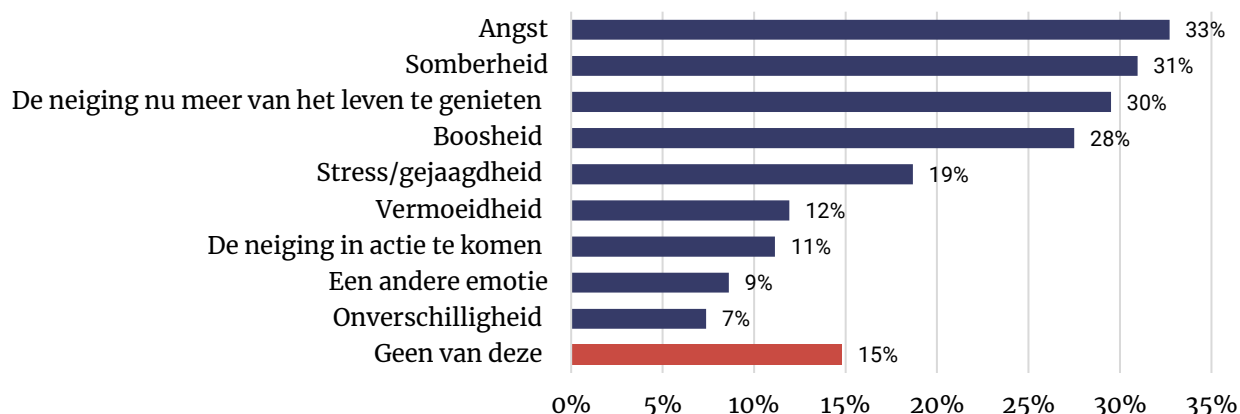
2 Oorlog en vrede

2.1 Zorgen over oorlog hebben verschillende uitwerkingen

Nederlanders die zich zorgen maken over een conventionele oorlog in Nederland (45% van het totaal) hebben hier uiteenlopende emoties bij. Circa drie op tien geven aan angstig (33%), somber (31%) of boos te zijn (28%). Aan de andere kant zegt een even grote groep (30%) juist meer van het leven te genieten.

Figuur 2.1: U maakt zich er dus zorgen om dat er in Nederland een conventionele oorlog komt. Hoe uit zich dat? Welke van onderstaande emoties voelt u door deze dreiging meer dan anders?

Basis: maakt zich zorgen over een conventionele oorlog in Nederland (n=689).

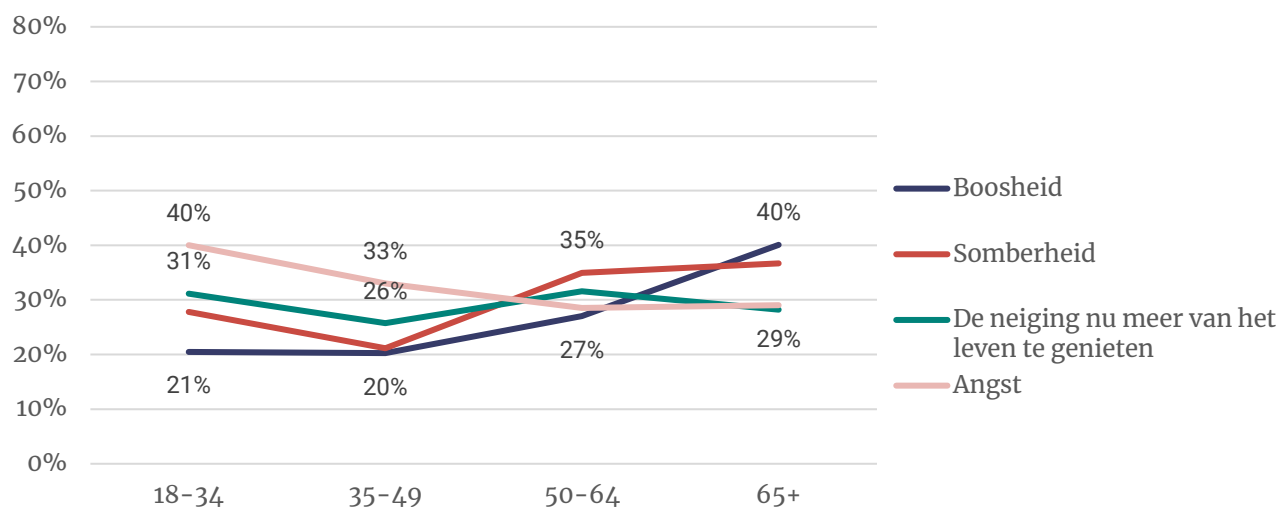
2.2 Jongvolwassenen bang, ouderen boos

De vier meest voorkomende emoties ten gevolge van oorlogszorgen variëren naar leeftijd.

Jongvolwassenen zijn relatief vaak angstig (40%) terwijl ouderen vaker dan gemiddeld boos zijn (40%).

Figuur 2.2: U maakt zich er dus zorgen om dat er in Nederland een conventionele oorlog komt. Hoe uit zich dat? Welke van onderstaande emoties voelt u door deze dreiging meer dan anders?

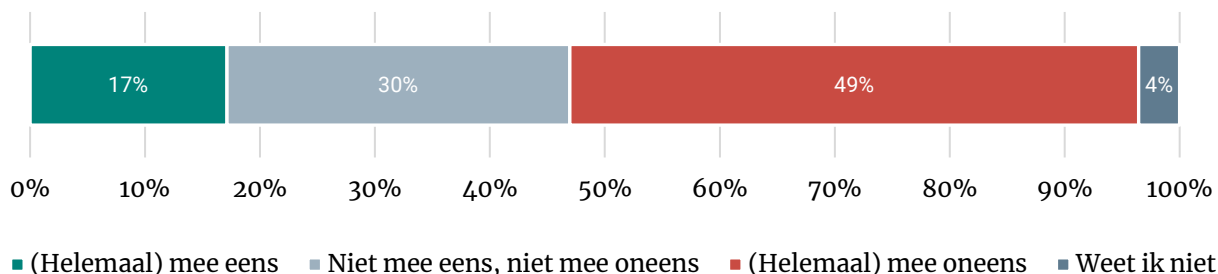
Basis: maakt zich zorgen over oorlog in Nederland (n=689).

2.3 Eén op zes: aandacht voor oorlogsdreiging is overdreven

Een deel van de Nederlanders (17%) vindt de aandacht voor oorlogsdreiging overdreven. De helft (49%) is het hiermee oneens. Mannen zeggen dit veel vaker (25%) dan vrouwen (8%).

Figuur 2.3: Ik vind dat de aandacht voor oorlogsdreiging overdreven is Basis: gehele steekproef (n=1.488).

2.4 Geen sterke neiging tot actie

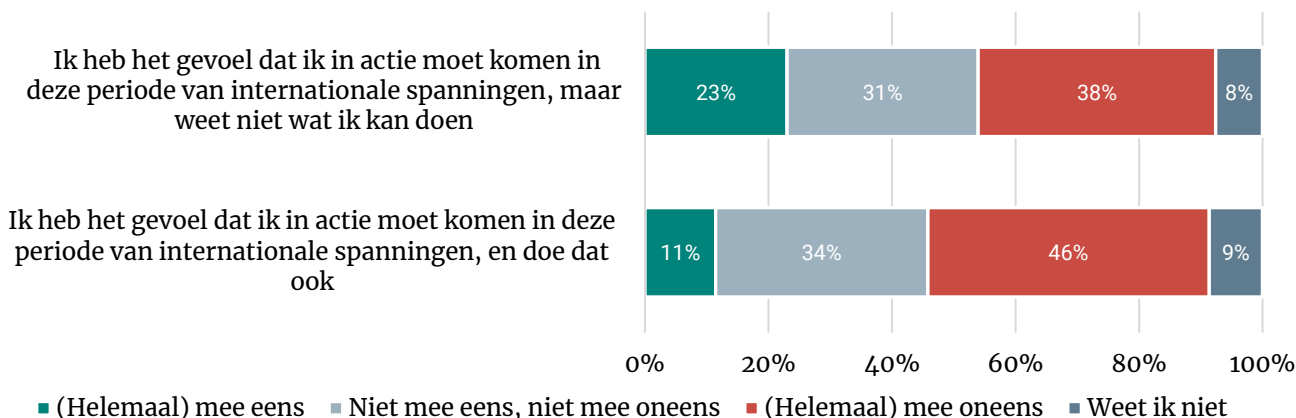
Elf procent van de Nederlanders zegt in actie te komen in deze periode van internationale spanningen. Desgevraagd geeft men vooral aan bezig te zijn met het samenstellen van een noodpakket. Anderen doen dit op een geopolitiekere manier. Denk aan het doneren aan oorlogsgebieden (Gaza of Oekraïne) of het deelnemen aan demonstraties over deze oorlogen.

Een grotere groep (23%) geeft aan wel in actie te willen komen, maar niet te weten hoe ze dit zouden moeten doen.

De meeste Nederlanders delen dit gevoel van in actie te willen komen dus niet.

Figuur 2.4: In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen

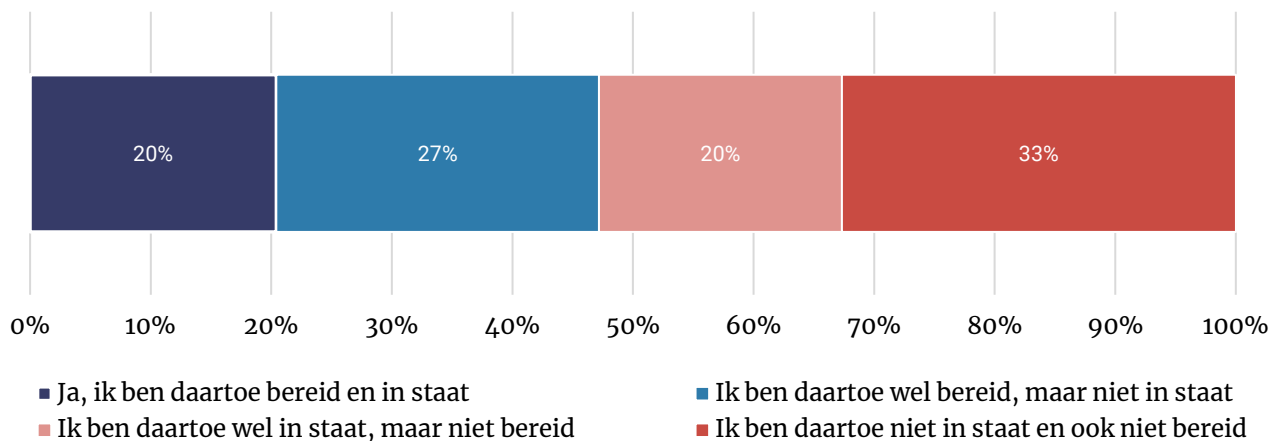
Basis: gehele steekproef (n=1.488).

2.5 Dienstbereidheid blijft stabiel

Twee keer eerder (december 2024 en februari 2025) vroegen we Nederlanders of ze bereid en in staat zouden zijn om Nederland te verdedigen als het aangevallen wordt. Ongeveer een op vijf (17-18%) gaf aan bereid en in staat te zijn. In dit onderzoek is 20 procent bereid én in staat. Dat is geen significante verandering t.o.v. eerdere metingen.

Figuur 2.5: Stel dat Nederland aangevallen wordt, zou u dan bereid en in staat zijn mee te vechten in die oorlog om Nederland te verdedigen? Basis: gehele steekproef (n=1.488).

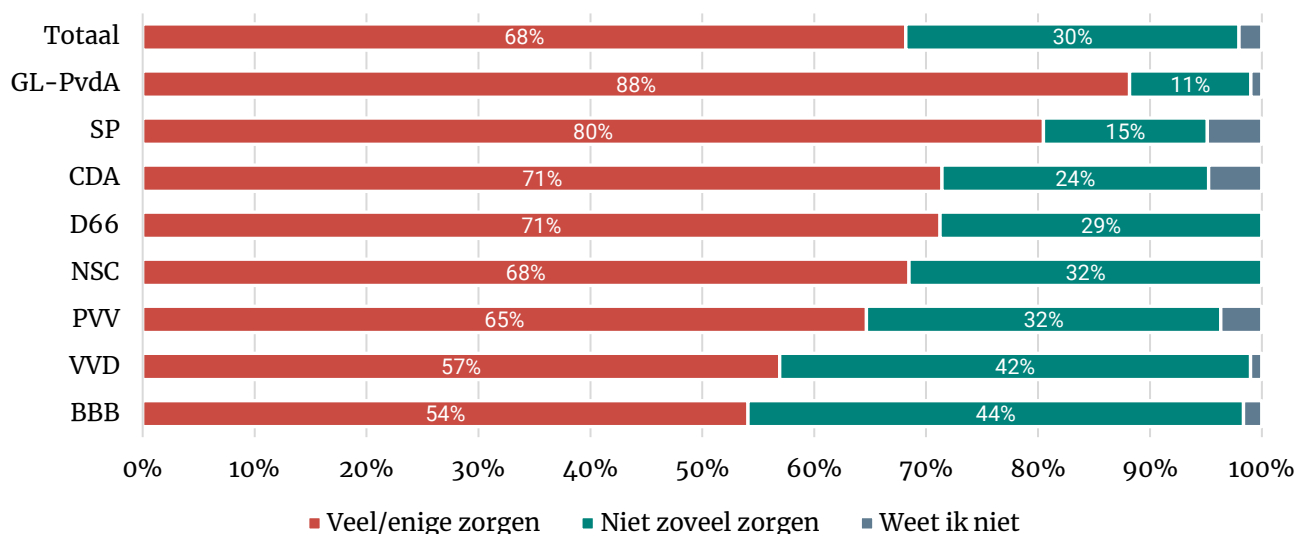
3 Rechtsstaat en democratie

3.1 Vrees voor “Amerikaanse toestanden”

Aan kiezers die zich zorgen maken over de staat van de democratie (69%) stelden we de volgende vervolgvraag: *Kunt u in uw eigen woorden omschrijven wat maakt dat u zich zorgen maakt over de staat van de democratie?*

Een kanttekening hierbij is dat linkse kiezers zich vaker zorgen maken om dit thema dan rechtse kiezers. De open antwoorden hierover komen daarom ook relatief vaak uit die politieke hoek.

Figuur 3.1: Zorgen over staat van de democratie (naar stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen 2023)
Basis: gehele steekproef (n=1.488).

Aantasting van de Trias Politica

Een veelgehoorde zorg is de ondermijning van de scheiding der machten. Burgers zien dat politici zich kritisch uitlaten over rechters en andere democratische instituties. "De aantasting van de trias politica en het hernieuwde fascistische denken baart me zorgen," zegt een respondent. Een ander merkt op: "Rechters worden aangevallen door politici. Populisme in plaats van dingen aanpakken."

Opkomst populisme

De opkomst van (rechts-)populisme wordt vaak genoemd als bedreiging voor de democratie. "Het populisme viert hoogtij. Degelijk onderzoek en lange termijnvisie zijn ver te zoeken," aldus een bezorgde respondent. Velen trekken parallellen met ontwikkelingen in andere landen: "Als we de kant op gaan van Trump is dat wel echt zorgwekkend. Ik hoop dat we in Nederland ons vasthouden aan de democratie en in gesprek met elkaar blijven gaan, ook al zijn we het niet met elkaar eens."

Polarisatie in de samenleving

De vermeende toenemende polarisatie baart veel mensen zorgen. Zo zegt iemand: "Bepaalde partijen ondermijnen systematisch het onderlinge vertrouwen, waardoor mensen zich

wantrouwig opstellen tegenover de overheid en elkaar. Als elkaar niets gegund wordt, dan kan er met de zachte hand van een democratie niet geregeerd worden."

Zorgen over het huidige kabinet

Veel respondenten uiten specifiek zorgen over het huidige kabinet. "De huidige regering is weinig democratisch", stelt een kiezer. Een ander is uitgebreider: "De kwaliteit van de huidige lichte van politici in het kabinet is beschamend. Een hoog clowngehalte." Veel mensen vrezen dat bepaalde partijen in de coalitie de democratie niet respecteren.

Verlies van vertrouwen

Afnemend vertrouwen in de politiek zelf is een terugkerend thema. "Ik heb als burger geen vertrouwen in de huidige politiek. Het land wordt niet echt meer bestuurd en ik heb niet het gevoel dat mijn stem nog enige invloed heeft," verzucht een respondent. Een ander zegt: "Mijn vertrouwen in de democratie is compleet verdwenen. Het lijkt inmiddels niet meer uit te maken op wie je stemt omdat de beloofde plannen nooit worden waargemaakt."

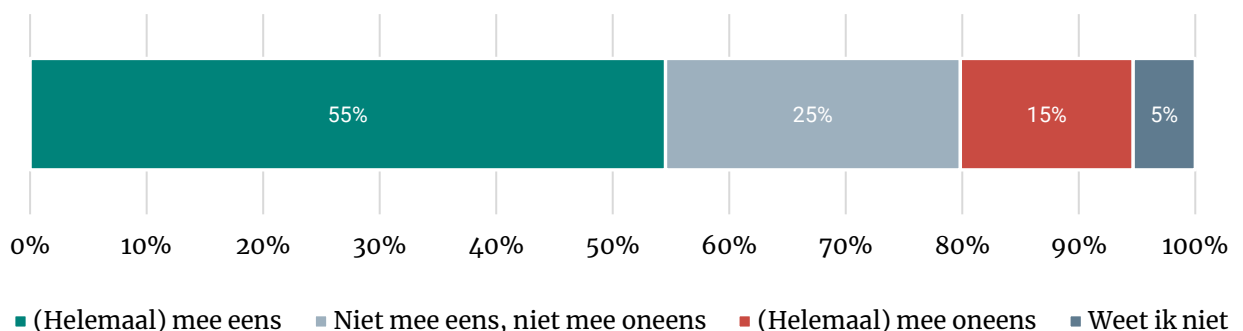
Internationale context

Veel Nederlanders plaatsen hun zorgen in een internationale context. "Overal in de wereld zie je dat democratisch verkozen leiders niet trouw zijn aan een democratisch denkbeeld. Ik denk dat dit ook in Nederland kan gebeuren," waarschuwt een kiezer. Een ander stelt: "De democratie brokkelt wereldwijd langzaam af en wordt bedreigd door dictatoriale machten en een wispelturige, gevaarlijke Trump."

3.2 Helft bang voor afbrokkelen democratie

Ruim de helft zegt: Ik ben bang dat de democratie in Nederland afbrokkelt (55%). Verschillen tussen demografische groepen zijn gering, al zijn de sterkste zorgen te vinden onder 65-plussers (63%).

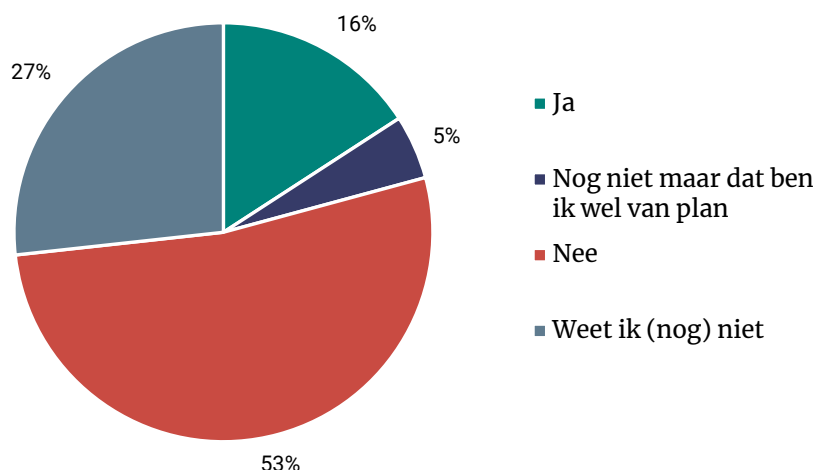
Figuur 3.2: Ik ben bang dat de democratie in Nederland afbrokkelt Basis: gehele steekproef (n=1.488).

3.3 Angst leidt meestal niet tot actie

Zestien procent van degenen die bang zijn voor het afbrokkelen van de democratie (55% van allen) zegt hier in actie tegen te komen. In totaal komt dat uit op (16% x 55%=) circa negen procent van de bevolking. (Dit komt redelijk overeen met de elf procent van de Nederlanders die in actie komt vanwege de internationale spanningen uit paragraaf 2.4).

Figuur 3.3: U bent bang voor het afbrokkelen van de democratie in Nederland. Leidt dat er toe dat u in actie komt? Zo ja, op welke manier? Basis: bang voor afbrokkelen democratie (n=967)

Actie vaak binnen het politieke systeem

Nederlanders die zeggen in actie te komen vroegen we dit toe te lichten. Veel antwoorden gaan over het uitbrengen van een stem op een partij die de democratie zegt te beschermen. "Bewust stemmen voor een partij die democratie belangrijk vindt," schrijft een kiezer. Een ander verwoordt het als: "Op de partij stemmen die democratie hoog in het vaandel heeft." Sommigen hebben hun stemgedrag aangepast: "Op een andere partij stemmen dan bij de vorige verkiezingen."

Ook kiest een deel er voor om zelf politiek actie te worden door lid te worden van een partij. "Ik ben lid geworden van een politieke partij," komt regelmatig terug in de antwoorden. Een ander zegt: "actief de politiek volgen, D66 lid!"

Dialogoog & demonstreren

Sommigen leggen de nadruk op het belang van dialoog. "Blijven praten met mensen die restricties willen opleggen aan andersdenkenden," zegt een respondent. Ouders nemen hierin ook hun verantwoordelijkheid: "Kinderen vertellen waarom democratie zo belangrijk is en er over praten met anderen."

Ook demonstreren wordt soms genoemd. "Erover praten met mensen, meegelopen met de Feminist March, gebruikmaken van stemrecht", aldus een bezorgde kiezer.

Kortom, deze groep bezorgden kiest doorgaans voor participatie binnen het democratische systeem. Ze nemen deel aan het politieke proces, proberen anderen te overtuigen of verhogen

hun burgerlijke betrokkenheid. Zoals een respondent het samenvat: "Democratie is iets anders dan het recht van de sterkste. Ik volg de democratische lijn, denk mee, stem, ben politiek actief."

4 Vaardigheden en voorbereiding

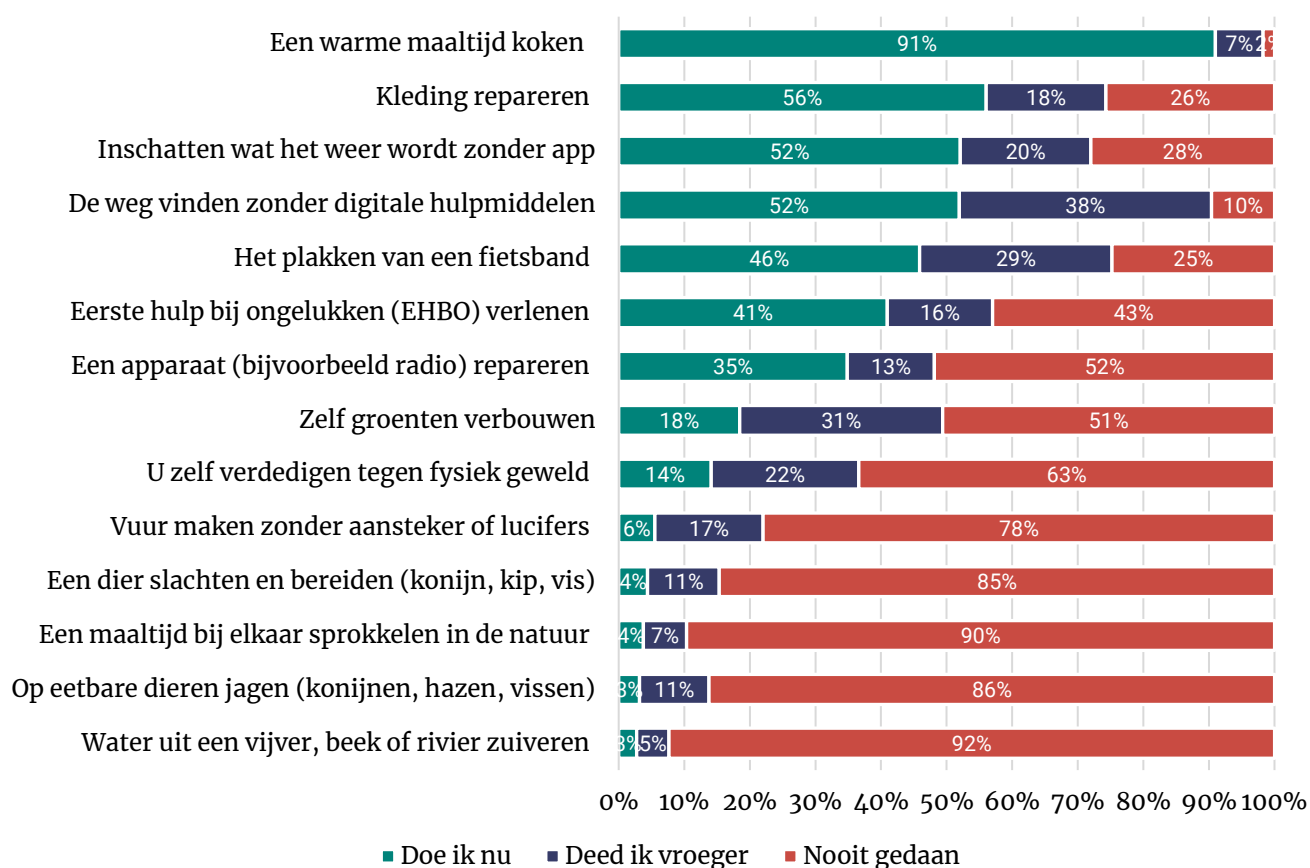
4.1 Buiten bewoonde omgeving heeft moderne mens het lastig

We legden een aantal activiteiten voor met de vraag of men dit doet of deed. Zaken die zich in de bewoonde omgeving afspelen kunnen (of konden) mensen vaak nog wel. Denk aan een maaltijd koken, weg vinden, fietsband plakken, kleding repareren, EHBO verlenen.

Zodra mensen in de natuur voor zichzelf moeten zorgen – zonder digitale middelen – wordt het lastiger. Buiten een maaltijd bij elkaar zoeken, op een dier jagen en het slachten, water zuiveren of vuur maken kan bijna niemand. Zichzelf verdedigen tegen geweld is ook maar weinigen gegeven.

Bij kleding repareren is er sprake van een generatiekloof. Een derde (36%) van de jongvolwassenen (18-34) zegt dit nooit te hebben gedaan tegenover 16 procent van de ouderen (65+). Verder zijn generatieverschillen zeer beperkt.

Figuur 4.1: Kunt u voor elke activiteit zeggen of u dit wel eens gedaan heeft of tegenwoordig nog doet?
Basis: gehele steekproef (n=1.488).

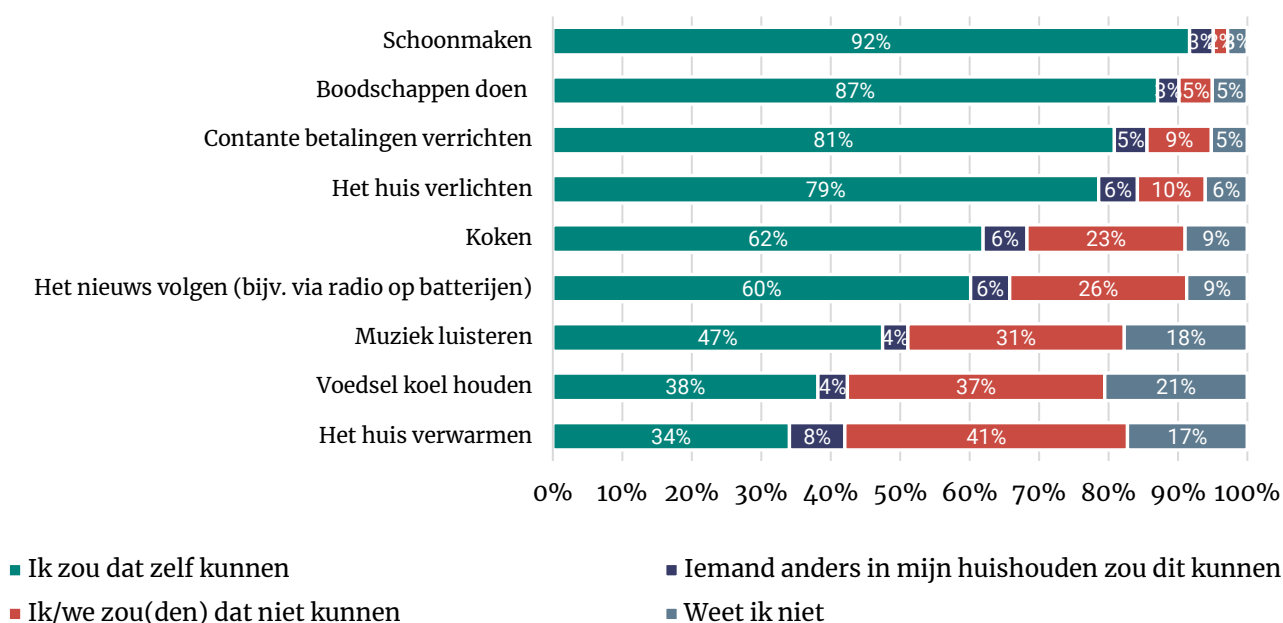

4.2 Zonder stroom wordt huis verwarmen en voedsel koelen moeilijk

Als we in Nederland lange tijd zonder stroom, gas en internet zouden zitten denken de meeste mensen dat ze een aantal zaken nog wel kunnen.

Dat geldt niet voor voedsel koel houden en het huis verwarmen: rond vier op tien zeggen dat dan niet te kunnen, nog eens circa een vijfde weet het niet. Een kwart zegt ook het nieuws niet te kunnen volgen.

Figuur 4.2: Stel dat we in Nederland lange tijd zonder stroom, gas en internet zouden zitten. Zou u dan, of iemand in uw huishouden, in staat zijn de volgende activiteiten uit te voeren? Basis: gehele steekproef (n=1.488).

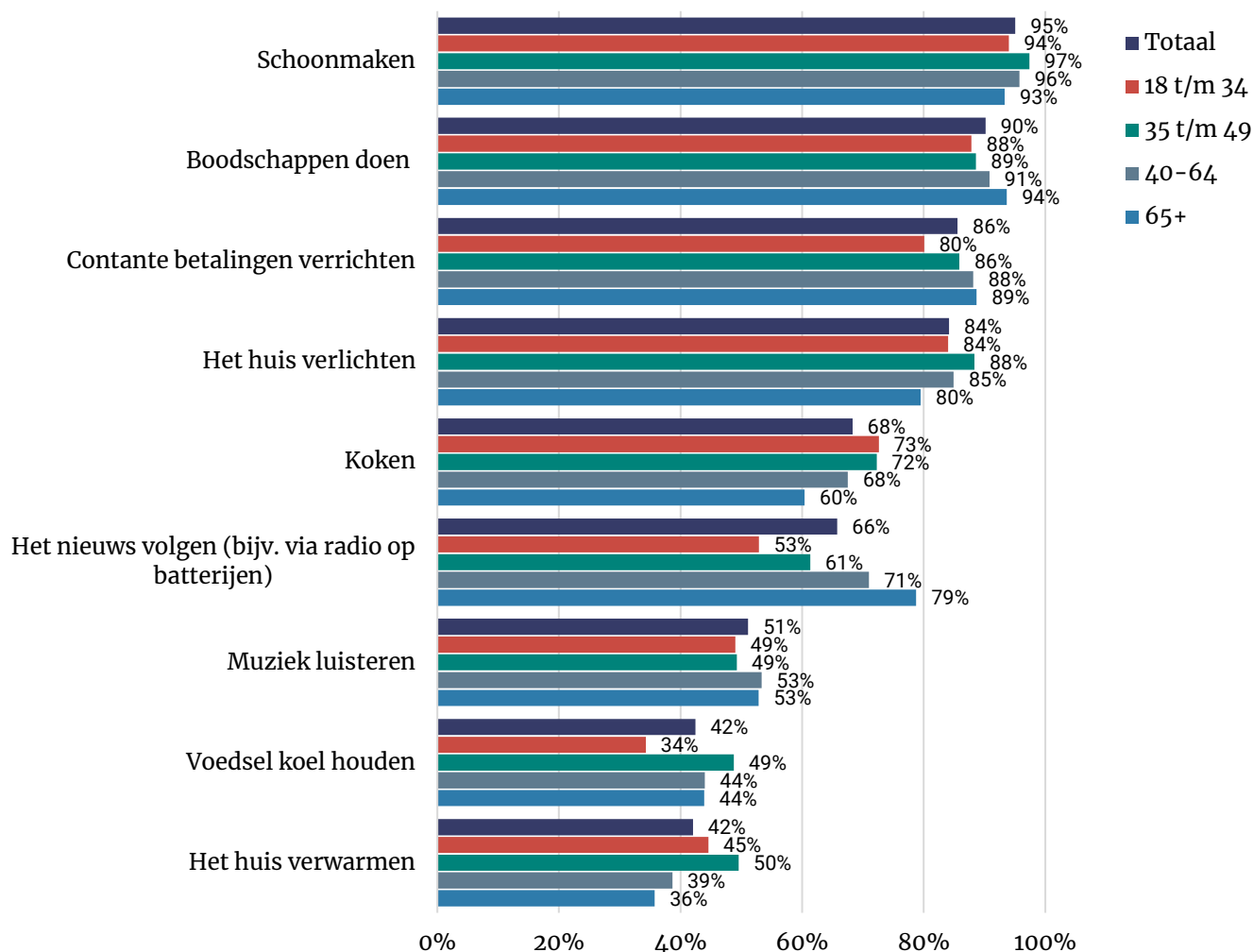

4.2.1 Geen grote verschillen naar leeftijd

Verschillen tussen generaties zijn relatief beperkt. Jongvolwassenen denken vaker te kunnen koken zonder stroom, gas en internet dan ouderen (73% 18-34; 60% 65+). Jongvolwassenen denken (34%) dan weer minder vaak in staat te zijn om voedsel koel te houden dan het gemiddelde (42%).

Figuur 4.3: Stel dat we in Nederland lange tijd zonder stroom, gas en internet zouden zitten. Zou u dan, of iemand in uw huishouden, in staat zijn de volgende activiteiten uit te voeren?

Basis: gehele steekproef (n=1.488).

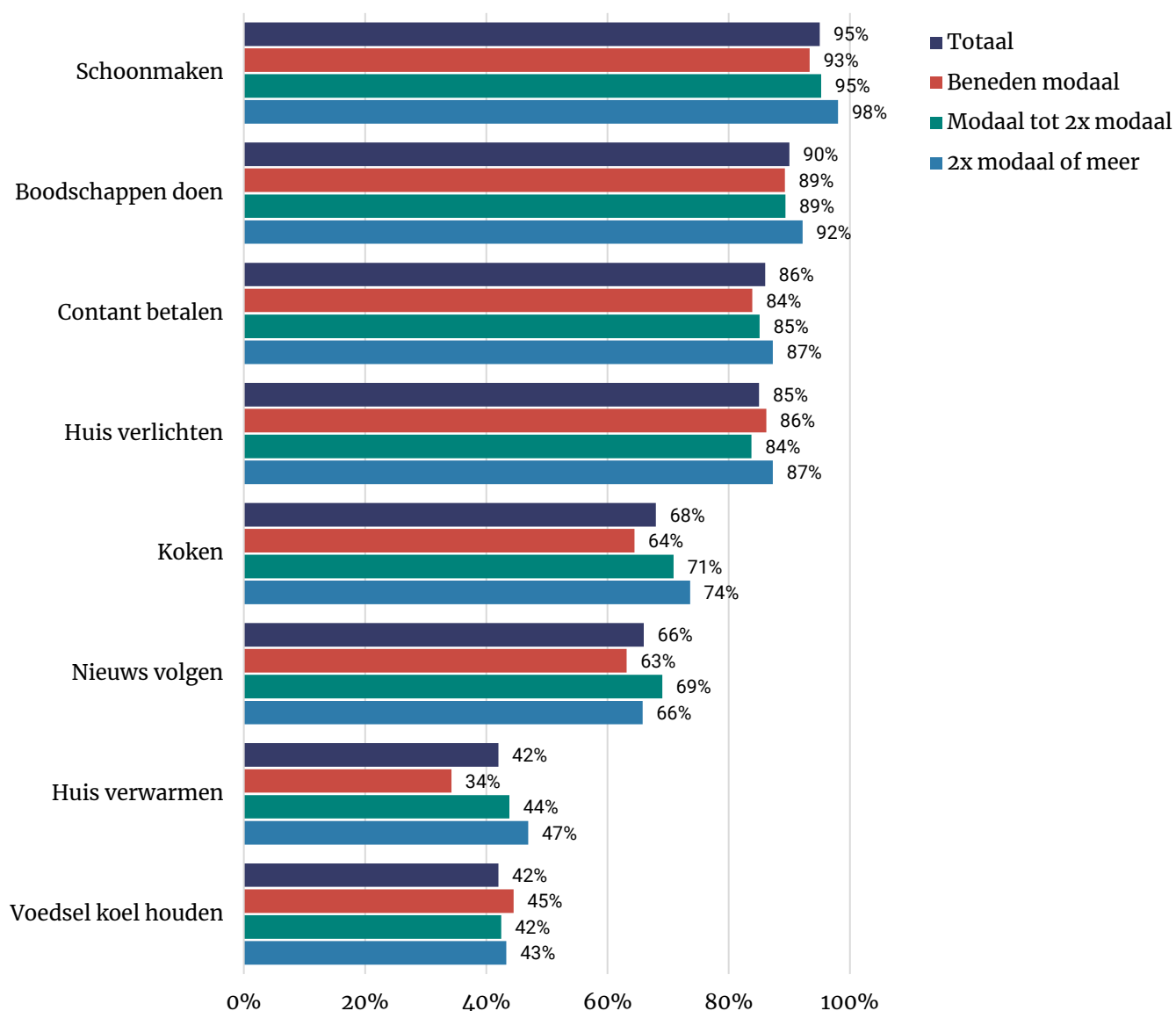

4.2.2 Verschillen tussen inkomensgroepen zeer beperkt

Verschillen tussen huishoudens met lage en hoge inkomens zijn zeer beperkt. Alleen als het gaat om koken (64% van de huishoudens met een laag inkomen zou dit kunnen tegenover 74% van de hoge inkomens) en het huis verwarmen (34% lage inkomens, 47% hoge inkomens) is variatie zichtbaar.

Figuur 4.4: Stel dat we in Nederland lange tijd zonder stroom, gas en internet zouden zitten. Zou u dan, of iemand in uw huishouden, in staat zijn de volgende activiteiten uit te voeren?

Basis: gehele steekproef (n=1.488).

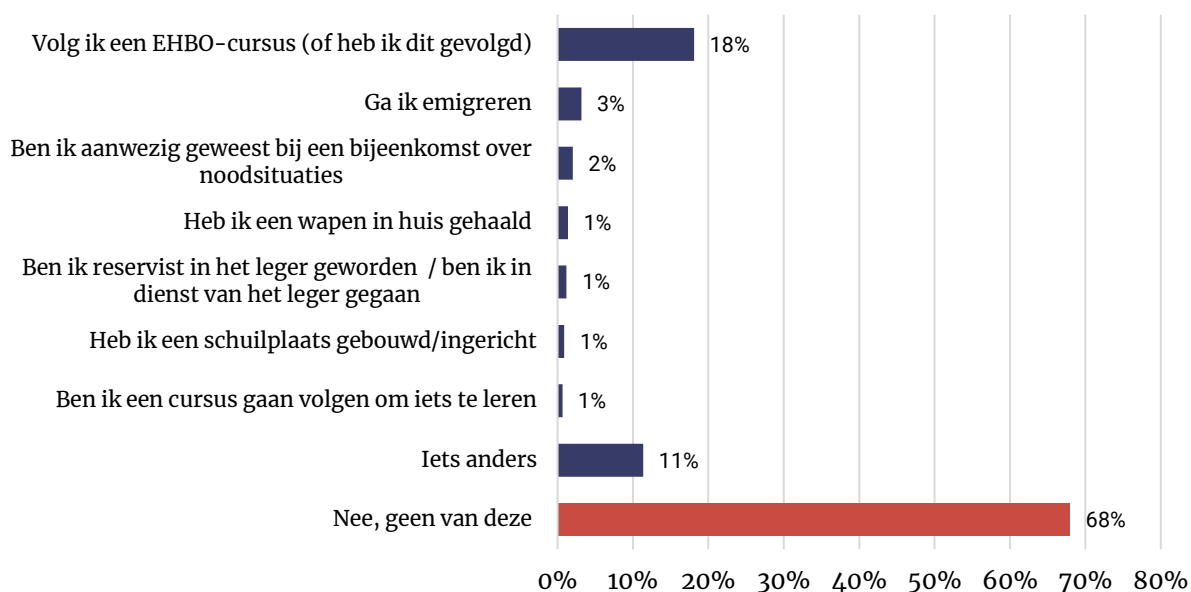
4.3 Ruim twee derde bereidt zich niet voor op noodsituatie

Nederlanders voeren meestal geen concrete acties uit om voorbereid te zijn op noodsituaties, crisis of oorlog. Ruim twee derde (68%) zegt geen van de voorgelegde preventieve acties te hebben ondernomen. Achttien procent zegt (ooit) een EHBO-cursus te hebben gevolgd (of gaat dit doen). Respondenten die 'iets anders' invullen geven doorgaans aan een noodpakket te hebben gekocht.

Figuur 4.5: Doet u iets concreets om voorbereid te zijn op noodsituaties, crisis of oorlog?

Basis: gehele steekproef (n=1.488).

Om deze reden..

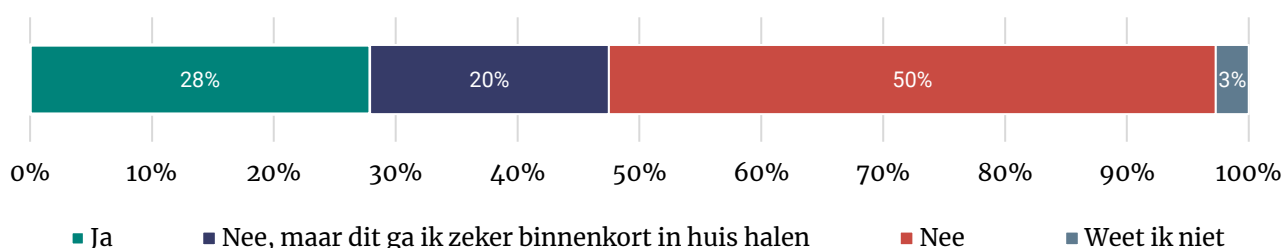
4.4 Ruim kwart heeft noodpakket

De officiële richtlijn van het kabinet is dat alle Nederlanders zichzelf 72 uur zouden moeten redden in noodsituaties (bijvoorbeeld bij uitvallende stroom). Daarom zou elk Nederlands huishouden een zogeheten noodpakket in huis moeten hebben.

Uit eerder onderzoek van Ipsos I&O (februari 2025) bleek dat 24 procent van de Nederlanders een noodpakket in huis had. De 28 procent die we in dit onderzoek zien verschilt daar niet significant van. Nog eens 20 procent zegt nog niks in huis te hebben, maar dit zeker van plan te zijn. De helft heeft geen noodpakket en heeft ook geen plannen.

Figuur 4.6: Heeft u een noodpakket in huis voor het geval er een ramp of andere noodsituatie uitbreekt?

(Een noodpakket bevat de belangrijkste zaken die je zéker bij de hand moet of wilt hebben zoals voldoende water en voedsel en een radio op batterijen. Ze vergroten je kansen om een ramp, calamiteit of noodsituatie goed te doorstaan) Basis: gehele steekproef (n=1.488).

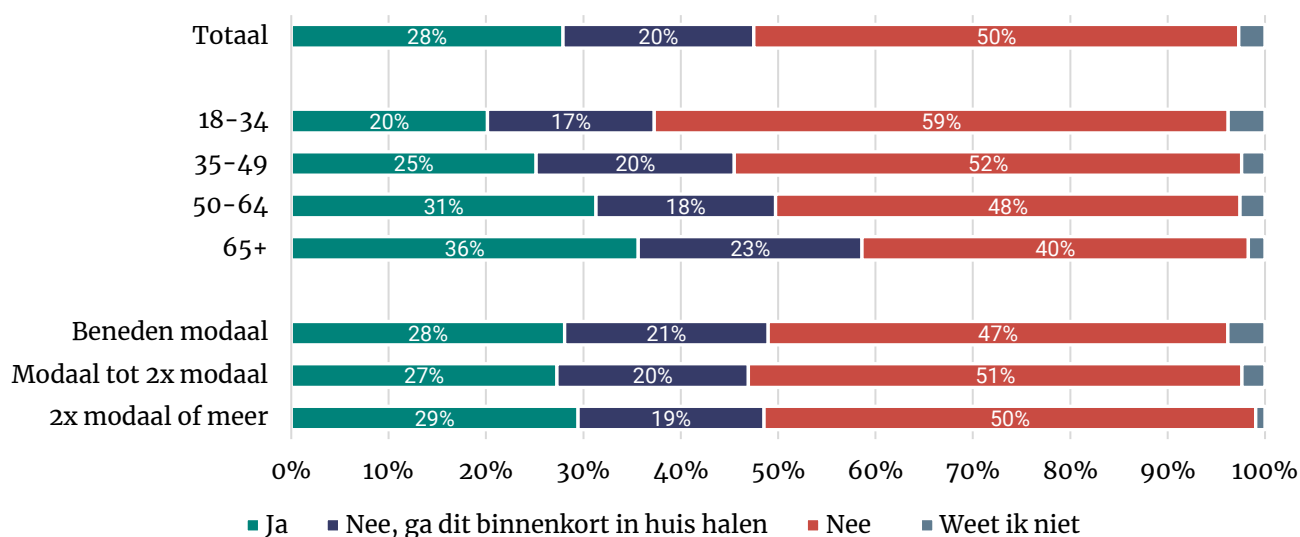
4.4.1 Jongeren ontberen vaker noodpakket

Een op vijf jongvolwassenen (18–34 jaar) heeft thuis een noodpakket. Onder 65-plussers ligt dit aandeel fors hoger (36%).

Inkomensgroepen verschillen op dit punt niet van elkaar. Nederlanders met een beneden modaal inkomen hebben net zo vaak (28%) een noodpakket in huis als mensen die minstens twee keer modaal verdienen (29%). Ook naar opleiding zijn de verschillen te verwaarlozen (niet in figuur).

Figuur 4.7: Heeft u een noodpakket in huis voor het geval er een ramp of andere noodsituatie uitbreekt?

Basis: gehele steekproef (n=1.488).

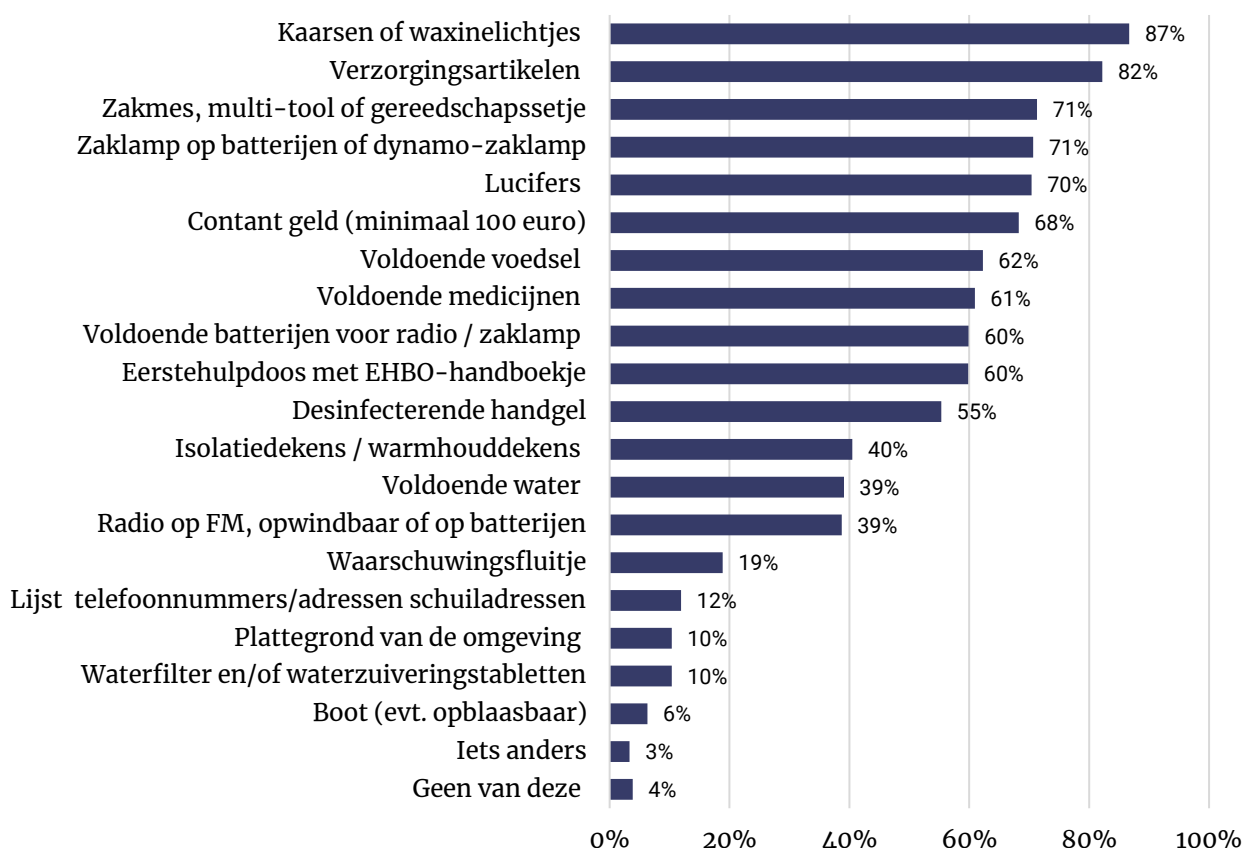
4.5 Huishoudens hebben meestal onvoldoende water

Veel zaken die in een noodpakket zouden moeten zitten (zoals kaarsen, verzorgingsartikelen, zaklamp of lucifers) zijn aanwezig in de huishoudens van zeven op tien (of meer) Nederlanders.

Zes op tien (62%) geven aan over voldoende voedsel (land houdbaar voedsel voor minstens drie dagen) te beschikken. Voldoende water (3 liter per dag per persoon voor minstens 3 dagen) is nog minder vaak aanwezig (42%).

Figuur 4.8: Een noodpakket kan bestaan uit meerdere zaken. Welk van onderstaande heeft u in huis?

Basis: gehele steekproef (n=1.488).

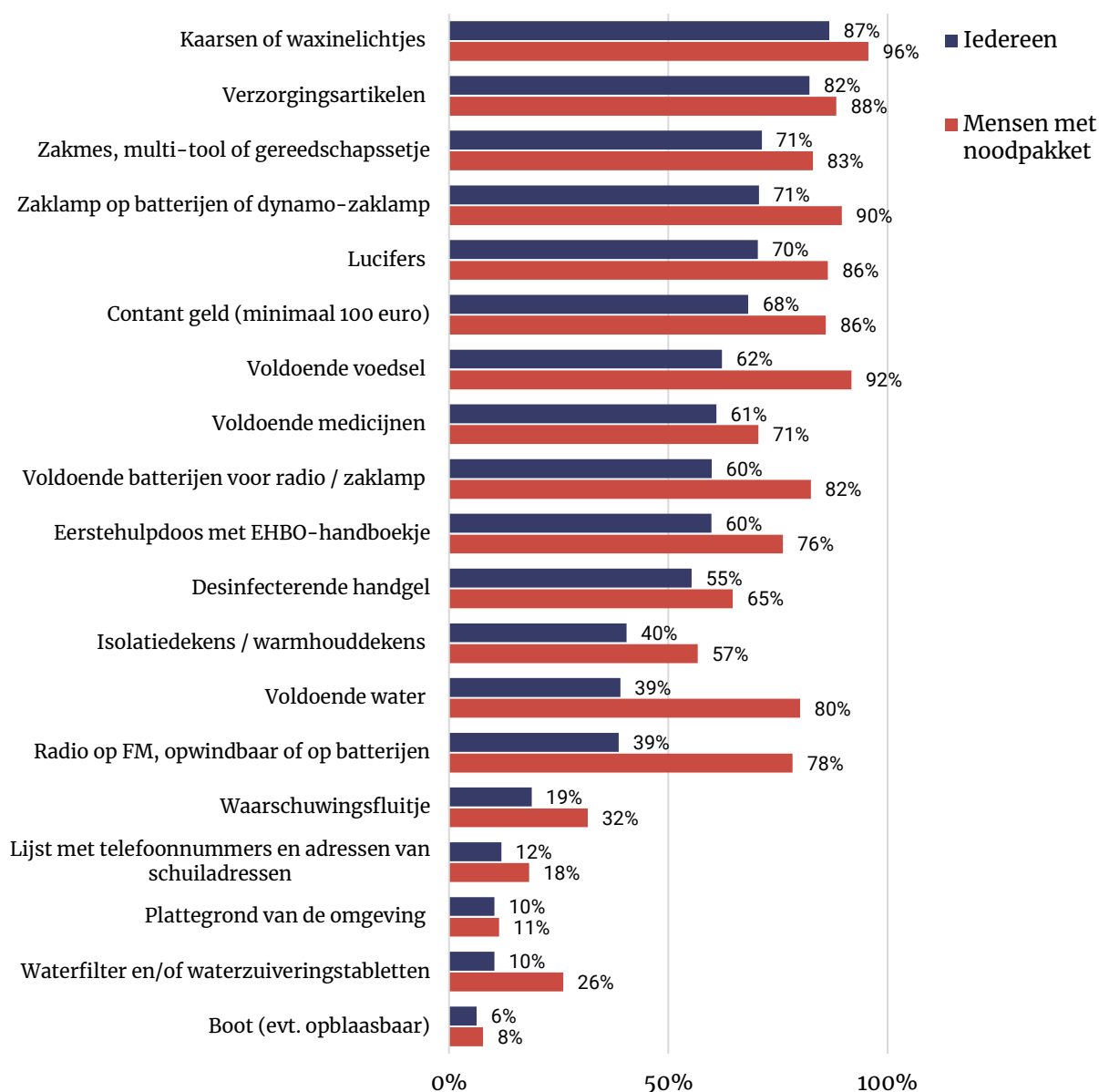
4.5.1 Enkele zaken ontbreken vaak nog in noodpakket

Nederlanders die zeggen over een noodpakket te beschikking hebben de meeste onderdelen van dit pakket daadwerkelijk in huis. Zo zeggen vier op de vijf (80%) voldoende water te hebben, terwijl dit voor slechts 39 procent van de totale bevolking geldt.

Toch hebben ook zij sommige voorgeschreven artikelen niet in huis. Een waarschuwingsfluitje ontbreekt bij de meeste Nederlanders met noodpakket bijvoorbeeld (32% heeft dit wel in huis, twee derde dus niet). Ook batterijen, isolatiedekens, een radio die zonder netstroom werkt, een plattegrond of waterfilter ontbreken relatief vaak nog.

Figuur 4.9: Een noodpakket kan bestaan uit meerdere zaken. Welk van onderstaande heeft u in huis?

Basis: gehele steekproef (n=1.488).

4.6 Helft zou beroep doen op buren in noodsituatie

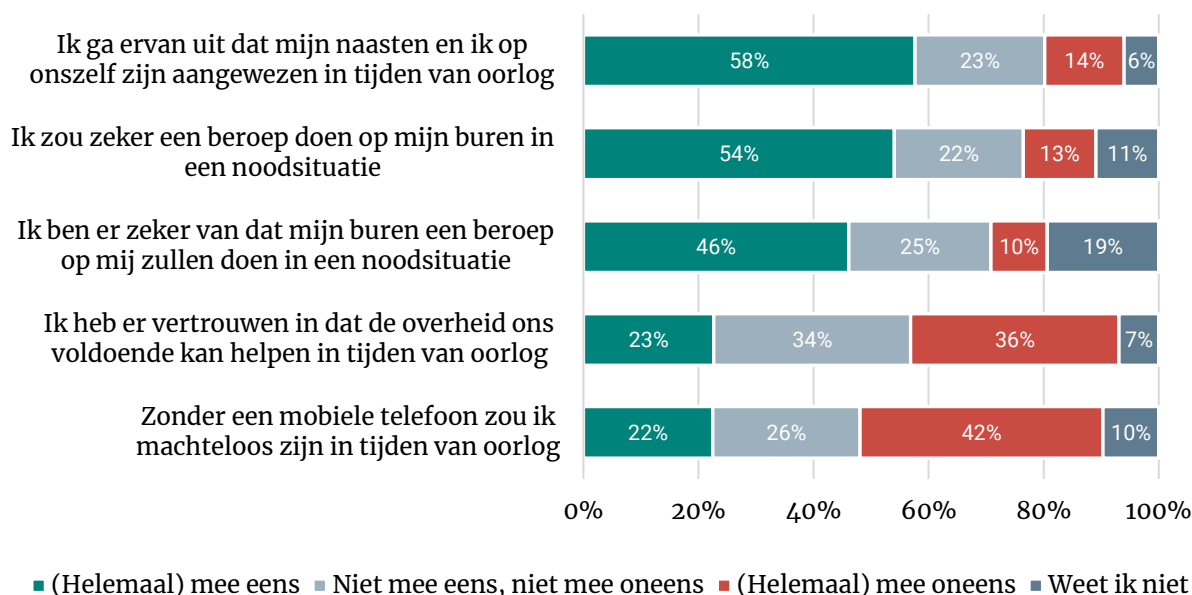
De helft (54%) van de Nederlanders zegt zeker een beroep te doen op hun buren in een noodsituatie. In zeer sterk stedelijke gebieden zegt men dit minder vaak (46%) dan in weinig stedelijke (63%) of niet stedelijke gebieden (55%). Dertien procent van de Nederlanders is het oneens met de stelling (*ik zou zeker een beroep doen op mijn buren in een noodsituatie*).

Omgekeerd verwacht 46 procent van de Nederlanders dat hun buren een beroep op hen zouden doen.

Van overheid wordt weinig verwacht

Er is niet veel vertrouwen dat de overheid ons kan helpen tijdens een oorlog. Slechts een kwart (23%) gaat daar vanuit.

Figuur 4.10: In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen? Basis: gehele steekproef (n=1.488).

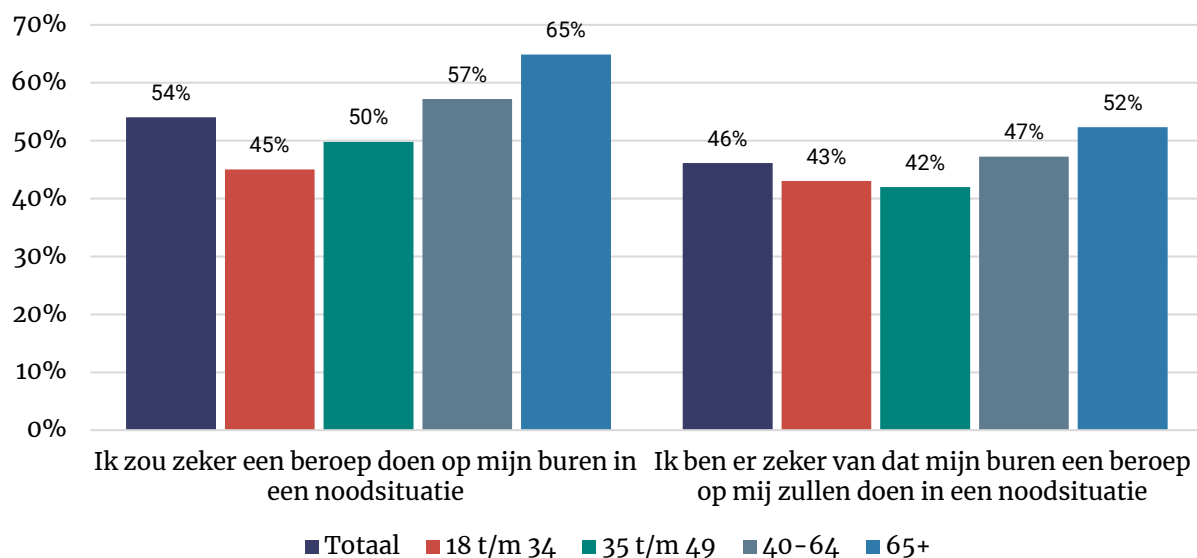

4.6.1 Ouderen doen eerder beroep op buren

Opvallend is dat 65-plussers (65%) duidelijk vaker een beroep zouden doen op hun buren dan jongvolwassenen (54%). Ook denken ze iets vaker dat buren een beroep op hen zullen doen (65+ 52% eens, 18-34 43% eens).

Figuur 4.11: In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Basis: gehele steekproef (n=1.488) (naar leeftijdsgroep)

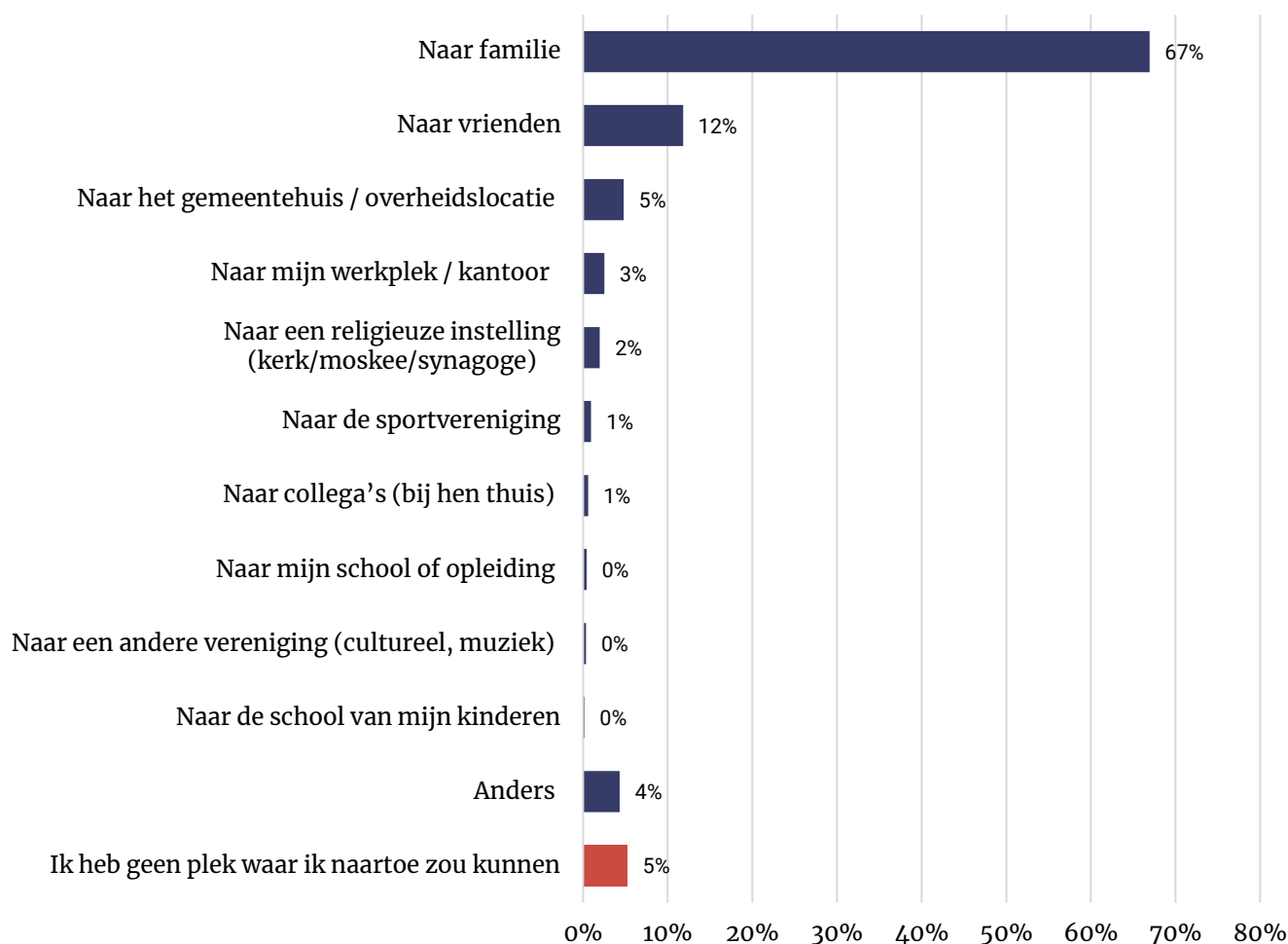
4.6.2 Meesten zouden naar familie trekken indien nodig

Mensen zouden bij een noodsituatie waarbij de eigen woning onbewoonbaar is geworden vooral bij de familie aankloppen voor onderdak (67%). Ook hier zien we: aan een locatie van de overheid denkt maar een klein deel (5%).

Vijf procent geeft aan helemaal geen plek te hebben om naar toe te gaan.

Figuur 4.12: Stel dat er een noodsituatie is en uw woning is niet meer bewoonbaar.

Waar zou u in eerste instantie dan naartoe gaan voor onderdak? Basis: gehele steekproef (n=1.488).

Contactgegevens

Ipsos I&O Enschede

Zuiderval 70

Postbus 563

7500 AN Enschede

053 - 200 52 00

KVK-nummer 08198802

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl

Ipsos I&O Amsterdam

Piet Heinkade 55

1019 GM Amsterdam

020 - 308 48 00

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl